

De splitsing

Immen en imkers een twee-eenheid die deze maand in de verdrukking kan komen. Aanvankelijk valt het nogal mee en weten voldoende ruimte, dracht en de mogelijkheid tot bouwen de antenneneusjes van de bijen in de goede richting te houden. Maar geleidelijk verandert de stemming en is het gedaan met de werklust. Nee, niet bij alle bijen. Er zijn er die gewoon doorgaan met het verzamelen van nectar in het vrije veld, maar ze zijn in de minderheid. Een groot aantal bijen hangt wat stroperig bij elkaar onder aan de raten of aan de vliegplank en vormen er een baard. Voor mijn gevoel wordt daar heel wat af gegonsd. Honderden haalbijen hebben plotseling geen belangstelling meer voor golvende bloemhoofdjes in de volle zon, maar onderzoeken elke donkere ruimte die eventueel als woning dienst kan doen voor de zwerm die op komst is. Een almaar toenemend aantal bewoners zorgt voor een oplopende spanning en dat uit zich tenslotte in het knetterend geweld van de ontlading, de zwerm, de splitsing.

Een woning op maat

Die zwermneiging waar wij zo makkelijk over praten betekent voor een bijenvolk nogal wat. Alle krachten worden gespaard voor de dingen die gaan komen. De bouwactiviteit is gestopt, nectar en stuifmeel worden nog mondjesmaat verzameld, de koningin krijgt nauwelijks te eten en staat op non-actief. Alles wacht op het grote moment dat de jonge koninginnen in de dop een bepaalde leeftijd hebben bereikt. Het is in die periode van 'afwachten' dat er door tientallen oudere haalbijen in de omgeving wordt gespeurd naar een geschikte plek waar de zwerm een nieuw bestaan kan opbouwen. Laten we eens een speurbij volgen. Heeft ze een holte gevonden dan volgt een nauwkeurige inspectie. Minutenlang onderzoekt ze de ruimte afgewisseld met korte vluchten in de naaste omgeving ervan. Aanvankelijk waagt ze zich niet ver in de onbekende ruimte, maar met toenemende ervaring begeeft ze zich lopend en vliegend tot in de verste hoeken. Ze krijgt een idee van de inhoud van de ruimte uit de loopafstand langs alle wanden tijdens dit inwendig onderzoek. De speurbijen beschikken over mogelijkheden om te bepalen of een ruimte voldoet. Ze nemen geen genoegen met een confectiepak, maar zijn op zoek naar een woning op maat.

De ideale bijenwoning

Er is onderzoek verricht naar de voorkeur van bijen die op zoek zijn naar een nieuwe woonplek. Seeley kwam tot de volgen de resultaten. 'De inhoud van de woning ligt tussen de 15 en 80 liter, het vlieggat, op het zuiden nabij de onderkant van de ruimte, moet kleiner zijn dan 75cm². De ruimte zelf moet zich tenminste een paar meter boven de grond bevinden. Zwermen van de Italiaanse honingbij kozen bij voorkeur een aangeboden woning op 100 tot 400 meter afstand van het ouderlijk nest.

De verkenner als marktkoopvrouw

Onze speurbij heeft dan wel een fraaie woonplek gevonden maar ze is uiteraard niet de enige en terug in de woning moet ze haar zusters en halfzusters proberen te overtuigen dat haar plek inderdaad zeer geschikt is. De plaats van de woonplek brengt ze door middel van de kwispeldans voortdurend onder de aandacht, maar zo doen ook de andere speurbijen. Het is te vergelijken met een druk bezochte markt waar kooplui elkaar beconcurrerend hun waar aanbieden. Uiteindelijk moeten de speurbijen een besluit nemen, maar dat kan dagen duren. Meestal is het moment van zwermen al geweest en zien we speurbijen op de buitenkant van de zwerm nog actief dansen. De bij die het meest intensief en aanhoudend blijft dansen voor de door haar gevonden plek, krijgt uiteindelijk meer en meer aanhangers. Die volgelingen zijn speurbijen die ofwel zelf geen plek hebben gevonden en poolhoogte zijn gaan nemen of speurbijen die de geadverteerde plek inderdaad beter vinden dan de zelf gevonden woonruimte. Als alle neuzen dezelfde kant opwijzen verlaat de zwerm de tijdelijke rustplaats.

Vitaliteit van een 'Amerikaanse' zwerm

Is het zwermen voor een bijenvolk de bekroning van de voorjaarsontwikkeling (voor de imker is het vaak een nachtmerrie waarbij hij voortdurend de idee heeft achter de feiten aan te lopen), zodra een nieuwe woonplaats is gevonden breekt een periode aan van hard aanpakken. Raten moeten worden gebouwd, ettelijke generaties bijen groot gebracht en voldoende nectar verzameld om koude perioden te kunnen overleven. Althans, dat is de normale gang van zaken in ons kikkerlandje.

Het kan ook anders wat blijkt uit het nu volgende verhaal van een Amerikaanse imkercollega. 'Half juni 1992 schepte ik een zwerm zwarte bijen. Waar ze vandaan kwamen is onbekend. In 1993 zwermde dit volk driemaal en leverde me drie honingkamers vol honing op. De zwermen ontwikkelden zich prima en kregen geen honingkamer. In 1994 zwermde het oorspronkelijke volk eenmaal en wist opnieuw drie honingkamers vol te krijgen. Zwerm (1) uit 1993 zwermde éénmaal en leverde vier honingkamers vol honing op, zwerm (2) uit 1993 zwermde ook eenmaal en bracht het tot drie volle honingkamers terwijl zwerm (3) uit 1993 die ik in m'n tuin bij huis had gezet midden in de bebouwde kom, maar liefst viermaal zwermde en drie volle honingkamers opleverde. In twee jaar tijd zijn uit de zwerm zwarte bijen maar liefst tien volken voortgekomen en ik vraag me af of iemand anders wel eens zo'n resultaat heeft geboekt, aldus Kenneth Cook uit Minnesota'.

Koolzaadteelt kwijnt langzaam weg

'Geel-bloeiende koolzaadvelden worden steeds zeldzamer. Rijkswaterstaat, de grootste koolzaadteler, heeft in Flevoland bijna geen grond meer uit te geven. Voor de Groninger akkerbouwer wordt het gewas steeds minder lonend. Is er alleen maar kommer en kwel of gloort er nog hoop? Koolzaad kan nieuwe toekomst krijgen wanneer het voor agrificatiedoeleinden zou worden geteeld. Maar een doorbraak van biodiesel en bio-smeermiddelen in Nederland blijft vooralsnog uit. Aldus een artikel in 'De Agrarier' dat vervolgt: 'In 1985 werd er nog meer dan tienduizend hectare winterkoolzaad geteeld, voornamelijk in de traditionele koolzaadprovincies Groningen en Flevoland. Voor 1995 is er rond 930 hectare ingezaaid. Naar verwachting zal eind 1996 alle grond zijn uitgegeven.

Een dramatisch verhaal?

Koolzaad hoeft niet uit Nederland te verdwijnen. Bekend is dat uit koolzaad zogeheten biodiesel kan worden gemaakt. Verder is koolzaadolie een uitstekende vervanger van een aantal toepassingen van oliën uit fossiele brandstoffen. Het gebruik van bio-smeermiddelen in machines is daar een voorbeeld van. Waarschijnlijk nog in 1994 beginnen Landbouwschap, het Produktschap voor Margarine, Vetten en Oliën en Kroon Oil een project, waarbij dertig akkerbouwers overschakelen

op smeermiddelen uit koolzaad. Een echte doorbraak van koolzaad voor agrificatiedoeleinden laat vooralsnog op zich wachten.

Een krantebericht, toch nog perspectief?

De Leeuwarder Courant van 6 februari 1995: Een aantal Friese bootverhuurbedrijven hebben bij het Ministerie van Financiën voor het seizoen 1995 accijns-vrijstelling gevraagd voor het gebruik van 500.000 liter (Duitse) koolzaadolie als biodieselbrandstof. De aanvraag wordt ondersteund door de PvdA-fractie in de Tweede Kamer, de Provincie Friesland en Gedeputeerde Staten van de Provincie. In een brief aan minister Zalm van Financiën zeggen Gedeputeerde Staten dat de toepassing van bio-diesel geheel inspeelt op de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater. Een bredere opzet van het experiment achten zij van belang.

Het weer in mei

Tot slot het weer van de laatste vijf meimaanden uitgezet tegen een landelijk gemiddeld aantal uren zonneshijn 200, de hoeveelheid neerslag 52 mm en een gemiddelde maximumtemperatuur voor het midden van het land van 17,1°C.

Mei-maanden				
Jaar	Zon	(uren)	Neerslag (mm)	Max.temp. (°C)
1990	zeer zonnig	(287)	droog (30)	zeer warm (18,8)
1991	zeer somber	(153)	droog (31)	zeer koud (13,2)
1992	zeer zonnig	(258)	normaal	zeer warm (21,0)
1993	zonnig		normaal	zeer warm (19,4)
1994	somber	(159)	normaal	normaal

Geraadpleegd

Seeley, Th.D. Selecting a Nest Site. Honeybee Ecology: 71-74
 Cook, K.J. Prolific, Bee Culture 122(11): 612 (1994)
 Binne Keulen. De Nederlandse koolzaadteelt kwijnt langzaam weg. VBBN subvereniging Midden-Delfland, juni: 2-4 (1994)
 PvdA bepleit accijnsvrije 'groene' diesel; Leeuwarder Courant, maandag 6/2/95